

SZAVAK LECKÉJE

Ignotus járt a napokban az eszemben, valaki, akit nem is láttam soha; a „kis Ignotus”, a fiú, ki a nevét már örökségbe kapta: Ignotus Pál. Meglehet, az a naplójegyzet idézte elém, valamelyik folyóiratban olvastam, miszerint Illyés Gyula, síron túli haragjában, „kisignótusz”-nak nevezte Zsolt Bélát, a hatvanas-hetvenes években is még... de erről nem akarok én szólni. (Erről vagy nagyon sokat lehetne beszélgetni, vagy nincs mit mondani.)

Hanem az a kép elevenedett meg hirtelen előttem, amint ülünk hárman Ignotus Pál halálhíre fölött, három nő. Az idős hölgy, akinek kis lakása, ápolt bútorai adták a színteret, nevezzük Laurának, ifjúkoruk óta ismerte őt, s most felolvasta nekünk az utolsó napok, órák leírását, egy Londonból jött levelet. Halálról volt szó, de én azt hittem, a jelenlévők kivételek, így azután most már nem kérhetem el a levelet, hogy beolvaszom, a mi mindig derűs, roppant életerejű háziasszonyunktól, sem a középsőnkétől, a furcsa vén bakfis újságíróntól nem kérdezhetem meg már akkori együttlétünk némely részletét...

Azt írta Ignotus Pál húga Londonból, hogy bátyja a halálos ágyán Heine-verssorokat mormolt.

Ültem egy barokk ívelésű fotelben, és megpróbáltam magam elé képzelni azt a keserű arcot, amilyenek fényképről ismertem. Csontos koponyáján bizonyára még jobban feszült a bőr, elálló fülei még hangsúlyosabbak. Keskeny, beesett vagy talán láztól duzzadt s repedezett ajka meg-megrebben. Mit susog? Azt, hogy két gránátos francia földre ment? Azt, hogy május gyönyörűség havában...?

Lelkem mélyén rossz néven vettem a halottól, hogy haldokló korában nem Petőfi-versre mozdult dagadt nyelve. Nem Ady sorai lüktettek a már-már kihagyó, elhomályosuló, még kapkodó agyban. Nem a jó barát József Attila szava („Szép Szó”!) dobolt az érfalakon. Hanem a gyermekkor. Nach Frankreich zogen zwei Grenadier...

Borban az igazság...? A halálban. Egy másik emigráns jut most az eszembe, egy későbbi, ötvenhatos: fiatal magyar szobrász Békéscsabáról,

aki – mint ama két gránátos Napóleon szétvert seregéből – francia földre ment. Nem tudhatom, mennyire tanult meg franciául, de hát Párizs egyik új elővárosának építészeti felügyelője lett, művészeti szakinspektora, csak kellett tudnia tárgyalni, vitázni, számon kérni! Francia nőt vett feleségül, s a kislányai meg sem tanulták az anyanyelvet... Ellenben a halálos ágyán csak magyarul tudott, az ápolónők nem értették...

Ignotus Pálnál tehát előbújt a ráakódott francia és angol alól a német. Borus Rózsa filmrendező interjút készített vele Londonban 1974–78 között, a szöveg részleteit a *Kritikában* közreadta. Most, hogy azt a régi szövejtő-versfejtő délutánt kísérlem meg leírni, előkerestem a folyóirat 1985/8-as számát:

– „...miután '39–40 szilvesztere körül kilátogattam Londonba – mondta Ignotus Pál–, úgy éreztem, hogy itt kell megpróbálnom, bár fogalmam sem volt, miből fogok élni, és azonkívül angolul is alig tudtam. Ha valahová mehettem volna régi ismeretségeim és irodalmi érdeklődésem alapján, az Franciaország lett volna, de a franciáktól nagyon megcsömöröltem. Épp azért, mert úgy éreztem, hogy közöm van hozzájuk, nekik másképp kellene viselkedniük (értsd: a hitleri német megszállókkal szemben – a szerk.), és én nagyon éreztem a Vichy-léggörnek a büztét közeledni. Anglia valahogy egy „terra incognita” volt (ismeretlen, még fél nem fedezett föld – a szerk.), úgy éreztem, hogy egyszerűen egy gőzfűtéssel ellátott, kényelmes Északi-sark. Mint kiderült: gőzfűtést nem sokat találtam. Ellenben nem volt Északi-sark, mert igen megkedveltem ezeket a különös angolokat, főleg szorongattatásuk idején, amikor valóban remekül állták a sarat, nyugodtan, bátran, de erőben. Én a háború alatt lettem bizonyos értelemben angol hazafivá, bár ma is magyar hazafi vagyok, remélem, elismernek, és nem hiszem, hogy az egyik kizárja a másikat.”

– Figyeljete csak! – szólt háziasszonyunk, nevezzük Laurának. – Ebben ugyan nem „versagen” van, hanem „verzagen”...

Ignotus Sári ugyanis megírta Londonból, hogy nem tudja idézni a versfoszlányokat. Egy-egy szót értett belőlük csupán” „Te – írta vendéglátónknak – talán rá tudsz jönni ennyiből is.” A

szavak közt, melyeket Pestre küldött megfejtésre, a „vergessen” (elfelejteni) és a „versagen” (kudarcot vallani) is fel volt sorolva. „Te talán rá tudsz jönni ennyiből is – írta, majd csüggedten hozzátette: – Olyan mindegy már.”

Idős emberek meglepő nyugalommal teszik túl magukat a rossz híreken; megfigyelhettem most háziasszonyunkon is. Minket a szöfejtés munkájába kívánt belevonni. Ő maga Érsekújváron volt gyerekkorában német szóra fogva, amikor Nové Zámky még magyar városnak számított, középsőnk Orosházán töltötte gyermekéveit és tanult meg „von Haus aus” németül, jómagam is az aafödön, ha nem is egy különösebben híres városban válhattam tanújává annak a művelődéstörténeti ténynek, hogy a zsidó polgárság házi könyvespolcán magától értetődő természetességgel sorakozott Petőfi, Arany, Vörösmarty mellett Goethe, Schiller, Heine... Még inkább így kellett lennie a Veigelsberg-Ignotus családban, hiszen a nagypapa – Veigelsberg Leó – a múlt század második felében a német nyelvű *Pester Lloyd*-nál lett hírlapíró, később pedig a lap főszerkesztője...

– „Im wunderschönen Monat Mai... – A háziasszony buzgón lapozgatott ide-oda a *Dalok* könyvében. Mintha valóban csak meg akarta volna oldani a kapott leckét: egy vers azonosítását. – Tehát mit szólnátok ahhoz, hogy „verzagen”?”

Azaz kétségbeesni, kis híján feladni. A *Dalok* ciklusból való, 1817–21 között íródott az a négysoros, amelyhez hasonlót nem fiatal költők szoktak papírra vetni, hanem érett nagyok. „*Anfangs wollt' ich fast verzagen* – Kezdetben majdnem feladtam” – közli velünk a legelső sor. Hogy mit, azt nem fogjuk megtudni soha: a költői hivatást? A szabad, független költői létet? Az életet? „*Und ich glaubt', ich trüg' es nie* – És azt hittem, nem bírom”: ennyi a második sor. Ha azt gondolnánk, hogy talán egy szerelem elvesztését érezte kibírhatatlanak a költő, akkor igazitanunk kell az első soron, a kétségbeesés, a reménytelenség szavai közül mást választanunk. „*Und ich hab' es doch getragen* – Mégis itt hordom magamban” – fordítanám, hiszen Heine arra kötelez, hogy a legköznapiabb, legtriviálisabb kifejezéseket használjam, „*Aber fragt mich nur nicht, wie?* – Hogy csináltam? Nem tudom”. Sajnos, a német eredeti elégikusabb, a negyedik sor fájdalmasabb...

Igen, ez a négysoros alkalmas arra, hogy egy lázas koponyában bolyongjon, hörögjön és sóhajtson, összegezéséül mindannak, amit ez a koponya másféle lázakban, másféle órákban, emelkedés és lehanyatlás között gondolt, képzelt, feladott, újrakezdett...

– Kezdetben nem akart tudni – Rólam az a szép leány, – Sokat kellett lótni-futni, – Míg állhattam oldalán... – zendített rá a másik fűzőld huzatú fotelben fruskalelkű kolléganóm, és még több négysoros szakaszt is rögtönzött Heine stílusában. Udvarló, ingerkedő, jó kis folytatás volt, Heine öniróniájával, Heine közvetlenségével és persze németül.

Nevettünk, fejcsoválva bár.

Most, hogy ezt az emléket felvillantotta bennem egy idegen naplójegyzet villámfénye, s látom magam előtt a háziasszonyt, sűrű selyemblúzában, elől míves brossal, a középsőnket is, a szeleburdit, kissé félrecsúszott fehér pikégallérral, az a kivédhetetlen érzésem, hogy ez a vénecske gyermeklányka akkor nálam értőbben, érzékenyebben reagált. Mert amíg én csupán azon álmélkodtam, hányféle azonosságot vonszolunk át az életünkön, hányféle identitást cipelünk – „Mégis itt hordom magamban...” –, addig ő ráérezett, hogy öreg barátnőnk, nevezzük Laurának, valamiféle jelt vár, jelet, amely rá és kizárólag őrá vonatkozott egy rég nem látott férfi, egy keserű arcú és elálló fülű haldokló eszméletének utolsó lobbanásai között.

2 hónap

a megszokott szinten várjuk törzs- és leendő utasainkat!

Budapest V.
Ferenchegy 12/14
Tel.:
266-59-62 266-59-63
Fax: 266-19-87

Önnek is?

AZ IDŐ PÉNZ?

utazásait

MI

A-Z-ig,
egy helyen
megszervezzük

Szolgáltatásaink:

- egyéni és társas külföldi utak
- belföldi szállásfoglalás
- váltóeladás
- kedvezményes árú repülőjegyek átadása
- vízum • utasbiztosítás

SIOTOUR